

Det kooperative alternativ

Endelig kom den samlede fremstilling om arbejderkooperationen i Danmark. Historikeren Henning Grelle har med "Det kooperative alternativ" skabt et hovedværk.

AF SØREN KOLSTRUP

Henning Grelle vil det hele. Han vil fortælle om det oprindelige udgangspunkt i form af brugsforeninger og produktionsvirksomheder i slutningen af 1800-tallet, som led for led fik tilknyttet virksomheder inden for boligsektoren, servicevirksomhed, bank-og forsikringsdrift.

Hertil føjes en skildring af den organisatoriske overbygning i form af Det kooperative Fællesforbund i 1922, som blev kooperationens nervecenter.

Den røde tråd i skildringen er den socialdemokratiske arbejderbevægelses forsøg på at

opstille et økonomisk-demokratisk alternativ til den traditionelle kapitalistiske virksomhedsform.

Hensynet til maksimal profit skulle erstattes eller suppleres med andre succeskriterier, der tog hensyn til de ansatte og forbrugerne - det kunne være levnedsmidler til overkommelige priser, sunde boliger og gode arbejdsforhold for de ansatte.

Den organisatoriske udtryksform var enten andelsselskaber eller aktieselskaber, der i form af de såkaldte kooperative sikringer var rensset for spekulationsgevinster.

Disse sikringer indskærpede, at aktierne ikke var omsættelige, de kunne dog undtagelsesvist sælges, hvis det var uden gevinst, og der skulle indføres loft over udbytte.

Fortællingen om forbrugs- og produktionskooperationens udbredelse søger Grelle at forene med arbejderbevægelsens ideologiske drøftelse af Kooperationens funktion midt i et kapitalistisk samfund – en drøftelse som aftog efter Staunings død i 1942, men som oplevede en forsigtig opblomstring i slutningen af 1960'erne med lanceringen af ideen om Økonomisk Demokrati.

De socialdemokratiske spidser var oprindelig delt i partiets holdning til Kooperationen, der startede som en selvhjælpsbevægelse. Chefideologen Gustav Bang var imod og Th. Staunings skeptisk, men Fr. Borghjerg var positivt stemt.

I 1908 talte Borghjerg til gunst for Kooperationen. Den blev omtalt som arbejderbevægelsens tredje streng, der kunne bidrage til at løse aktuelle problemer for ledige og forbrugere og tillige uddanne arbejderbefolkningen til at tage del i et produktionsliv under fælleseje.

Kritikerne insisterede derimod på, at bevægelsen skulle koncentrere alle kræfter om de to øvrige strenge, nemlig fagbevægelsen, der tog vare på den daglige kamp, og partiet, som skulle tage hånd om reformpolitik og morgendagens samfund. Det var Borghjerg, der vandt.

Det er denne sammenkædning af ideologi, organisation og Kooperationens forskelligartede manifestationer over mere end 100 år, som er objekt for Grelles fremadskridende undersøgelse. Man får det hele i én bog. I den forstand vil EDet kooperative alternativ" blive stående som et uomgængeligt hovedværk.

Bogens grundtese, at Kooperationen indtog en perifer plads i de socialdemokratiske billeder af fremtidens samfund, er ligeledes velbelyst.

Kaster vi blikket på bogens vurderinger ægger Grelles bog efter denne anmelders bedømmelse til drøftelse, alternative betragtninger og undertiden kraftig indsigelse.

Forfatterens analyser og bedømmelser er præget af de brydninger, som Kooperationen løb ind i efterkrigstiden og som kulminerede med historien om Arbejdernes Likhedsmagasin i 1999, der havde taget overpris for at begrave dødfødte.

Direktøren blev sigtet for bedrageri og dokumentfalsk ved begravelse af 114 spædbørn. En makaber historie. På dette stræk er der tale om en genuin og veldokumenteret forfaldshistorie, hvis man ser bort fra Alka (en blomst midt i Kooperationens vanskeligste årti), Arbejdernes Landsbank og en række mindre virksomheder.

Det er denne forfaldshistorie, der tegner en ubearbejdet grundstemning i bogen. Sat på

spidsen: Der er et skæbnebestemt element i Grelles fortælling. Det kan illustreres gennem Grelles behandling af bryggeriet Stjernen, der var kooperationens flagskib.

Grelle nedtoner Stjernens gode år og anfører, at virksomheden egentlig burde have solgt langt mere øl og vand, hvis man måler ud fra arbejdernes organisationsprocent og stemmeprocent.

En optimistisk vurdering ville imidlertid have understreget, at Stjernen efter Første Verdenskrig midt i et liberalistisk samfund med beskedne muligheder for at få tilført kapital i forhold til de private konkurrenter formåede at skabe gode arbejdsforhold for de ansatte og opererede med priser, der lå en kende under de store bryggerier.

Kædes denne vurdering sammen med Grelles skildring af Hovedstadens Brugsforening, der i 1960'erne var en bemærkelsesværdig succes ud fra både kooperationens egne idealer og ud fra traditionel forretningsmæssig drift, får man billedet af en kooperation, der kunne gøre en forskel i relation til arbejdere, forbrugere og som tillige kunne styrke forestillingen om alternative driftsformer.

To spørgsmål presser sig på: Under hvilke interne omstændigheder (organisering og styring) og eksterne vilkår (konkurrenceforhold) har kooperationen haft succes?

Teserne står i kø også ud fra Grelles eget materiale. For det første: Jo stærkere støttefunktioner i form af kapital, rådgivning, afsætningssikring, jo større sandsynlighed for overlevelse (Stjernen i sine velmagtsdage, byggeselskaber i samspil med almenlystigt boligbyggeri).

For det andet: Jo større åbenhed og mulighed for et selvkorrigerende demokrati jo større fremdrift (Hovedstadens Brugsforening, Eksskolen og dele af de fåmandsbetjente servicevirksomheder).

Og omvendt: Jo færre støttefunktioner, jo større risiko for kollaps. Og jo større fravær af et internt demokrati, jo større fare for metaltræthed og pamperi.

Komparative undersøgelser kan bidrage til at bekræfte/afkræfte sådanne og andre formodninger. I andre lande har man eksempler på både fagforeningseje som i Danmark, men også en mere udbredt anvendelse af den medarbejderstyrede virksomhed.

Grelles bog skaber et tiltrængt overblik over den danske kooperations historie, det er i sig selv en anerkendelsesværdig præstation, og bogen inspirerer til en skarp debat om kooperationens potentialer eller mangel på samme.

Henning Grelle 2013, Det kooperative alternativ. Arbejderkooperationen i Danmark 1852-2012, København. ISBN: 978-87-88626-49-0

Tak fordi du bruger Modkraft.

Vi håber du har læst noget interessant eller oplysende.

Du kan støtte Modkraft via MobilePay: **50 37 84 96**